

Питання не в амбіціях, а в амуніціях

Реальна зміна зовнішньополітичного курсу Вірменії вимагає значних жертв, піти на які наразі не готовий ні Єреван, ні Брюссель

Протягом останнього року Вірменія, яка перебувала понад три десятиліття в російському геополітичному полі, робить дедалі більше кроків щодо зближення із Заходом. Деякі експерти вважають, що в умовах зростаючих протиріч із «традиційними союзниками» зміна зовнішньополітичного курсу Єревана з Москви на Брюссель – лише питання часу. Але чи так це насправді?

Наприкінці липня Рада міністрів закордонних справ ЄС ухвалила два важливих рішення, які Єреван назвав «історичними» на шляху до європейської інтеграції: почати діалог з лібералізації візового режиму з Вірменією і виділити 10 млн євро допомоги вірменським збройним силам через Європейський фонд миру.

Для отримання безвізового режиму Вірменії належить реалізувати безліч реформ у різних сферах. Серед ключових умов ЄС: впровадження біометричних паспортів і системи медичного страхування, ухвалення норм щодо боротьби з усіма формами дискримінації та удосконалення прикордонного контролю.

За оцінками вірменської влади, за умови ефективної роботи уряд здатен виконати ці зобов'язання впродовж трьох – п'яти років. Але навіть після дотримання всіх вимог надання безвізового доступу до ЄС не є гарантованим.

Питання безвізового режиму тісно переплітається з ризиками міграції, у цьому питанні Вірменія може зіткнутися з додатковими

Річ у тім, що питання безвізового режиму має не стільки технічний, скільки політичний характер і тісно переплітається з ризиками міграції. Отже, остаточне рішення залежатиме від політичної кон'юнктури в ЄС на момент його ухвалення. А зважаючи на нинішній тренд посилення правих настроїв і підвищену чутливість міграційної теми в Європі, у цьому питанні Вірменія може

Рішення Брюсселя почати переговори з Єреваном щодо лібералізації вівозового режиму і виділити оборонну допомогу, нехай і в символічних масштабах, надихнуло прозахідно налаштовані кола у Вірменії, чисельність яких останнім часом зростає.

З Москвою ж, яка фактично з моменту розпаду СРСР була ексклюзивним партнером Єревана в галузі безпеки, кооперація згасає. Військово-технічне співробітництво з Росією за останні півтора року знизилося з 96 відсотків до менш ніж 10 відсотків від усіх збройових закупівель країни. Тепер ключовими партнерами Вірменії в цій галузі виступають Франція та Індія.

Масштаби залежності від Росії

Незважаючи на зниження залежності від Росії у сфері військових поставок, в економіці Вірменія залишається тісно пов'язаною з російським ринком. Війна в Україні призвела до різкого припливу людей і капіталу з Росії до Вірменії, що сприяло економічному зростанню країни.

Унаслідок геополітичних змін та економічних санкцій проти Росії Вірменія опинилася в унікальному становищі посередниці в міжнародній торгівлі. Товарообіг із Росією практично потроївся з моменту початку війни, що призвело до різкого посилення торговельно-економічних зв'язків Вірменії з Об'єднаними Арабськими Еміратами та Китаєм.

Вірменія стала проміжною ланкою для реекспорту російських дорогоцінних каменів і золота в ці країни. У підсумку Росія, ОАЕ і Китай перетворилися на ключових гравців у зовнішньоекономічних відносинах Вірменії, сукупно забезпечуючи понад 73 відсотки всього зовнішньоторговельного обороту країни. Значна частина цього обороту була забезпечена саме за рахунок Росії.

Відмова від економічних вигод, пов'язаних із Росією, видається малоюмовірною для влади Вірменії

Залежність Вірменії від Росії посилюється і в енергетичному секторі, де російський «Газпром» є майже монопольним постачальником газу за досить низькою, політичною ціною – \$165 за 1 тис. кубометрів. Крім того, Росія залишається основним ринком збуту для вірменських готових товарів. До Європи Вірменія постачає переважно сировину.

Водночас торговельні відносини з ЄС скоротилися. У першій половині 2024 року торговельний оборот з ЄС становив лише 5,7 відсотка від зовнішньої торгівлі Вірменії, тоді як торік цей показник був на рівні 15,4 відсотка. Для порівняння: торгівля з Росією за той самий період зросла у 2,5 раза, забезпечивши 45,4 відсотка.

Тому відмова від економічних вигод, пов'язаних із Росією, видається малоімовірною для влади Вірменії. Реальна зміна зовнішньополітичного курсу потребувала б значних економічних жертв.

Ба більше, поєднати членство в Європейському союзі та Євразійському економічному союзі (ЄАЕС) не видається можливим. Процес вступу до ЄС для Вірменії був би тривалим і складним, потребував би підписання Асоціативної угоди та ініціювання процесу виходу з ЄАЕС, що пов'язано з великими ризиками для економіки країни, успіхами якої пишається вірменська влада, намагаючись їх конвертувати в політичні дивіденди на тлі чутливих невдач у зовнішній політиці.

Таким чином, незважаючи на риторику про зближення із Заходом, реальні економічні та політичні зв'язки Вірменії з Росією все ще залишаються міцними, країна не проводить доктринальних змін у своїй зовнішній політиці, що обмежує можливості для швидкої та радикальної зміни курсу. Експерти вважають, що дискусії про вступ до ЄС на цьому етапі мають переважно внутрішньополітичний характер. Політичні сили, особливо правляча партія, посилюючи критику щодо Росії і виступаючи за зближення з ЄС, відповідають суспільному запиту, намагаючись зміцнити свої електоральні позиції.

Географічний фактор

Істотною перешкодою на шляху повного розвороту Вірменії в бік Заходу залишається географічний фактор. Крім Туреччини, єдиним сусідом Вірменії, що має статус кандидата на вступ до Євросоюзу, є Грузія, до влади якої у ЄС на сьогодні накопичилося чимало претензій через ухвалення закону «про іноагентів». В умовах, коли Грузія, за оцінкою Брюсселя, відхиляється від європейського шляху, а ЄС і США заморожують багатомільйонні програми підтримки Тбілісі, європейські перспективи Вірменії стають більш туманними.

*Зміна
зовнішньополітичного
курсу Вірменії*

Зміна зовнішньополітичного курсу Вірменії стримується також обережністю Заходу. Зокрема, попри гостру політичну конфронтацію з Росією, вірменська влада

*стримується також
обережністю Заходу*

всіляко уникає остаточного розриву зв'язків з ОДКБ. Це може свідчити про відсутність відповідних сигналів від західних партнерів, оскільки вихід Вірменії з ОДКБ може призвести до підвищення безпекових ризиків для країни, які Захід не готовий або не бажає нівелювати.

До того ж ЄС, навіть за бажання, не може забезпечити Вірменії «жорстку» безпеку. Питання тут не в амбіціях, а в амуніціях. ЄС сам покладається на НАТО в питаннях безпеки. Шлях до НАТО для Вірменії є проблематичним, зокрема через членство в альянсі Туреччини.

Однак Євросоюз здатний надати «м'яку силу», що демонструється розміщенням європейської спостережної місії на вірмено-азербайджанському кордоні з боку Вірменії.

Таким чином, перспективи нинішнього зближення Вірменії з ЄС невизначені і пов'язані з безліччю ризиків. Вони охоплюють не тільки потенційні регіональні загрози і можливий розрив відносин із Росією, а й неоднозначну позицію всередині самого Європейського союзу щодо перспектив інтеграції Вірменії. За спостереженнями низки вірменських експертів, країни Західної Європи переважно закликають Вірменію бути обережною і обходитися без різких демаршів щодо Росії. Водночас держави Східної Європи, традиційно більш критично налаштовані до Росії, рекомендують Єревану діяти рішучіше, навіть якщо це поставить європейських партнерів перед доконаним фактом. На цій тонкій грані й балансує Вірменія, рухаючись у бік Євросоюзу з оглядкою на Росію.

Аршалуйс Мгдесян

Аршалуйс Мгдесян (Arshaluis Mghdesyan) – журналіст, політичний оглядач і ведучий онлайн-телебачення CivilNet

